

DOI: <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.64>

ПРОБЛЕМАТИКА ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЙНИМ ЯВИЩАМ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Денис Олексійович ЛИСОВ,

аспірант кафедри глобальної та національної
безпеки Навчально-наукового інституту публічного
управління та державної служби Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0009-0001-3131-2395>

Олександр Якович КОСТЕНКО,

студент 2 курсу магістратури, спеціальність 256
“Національна безпека (за окремими сферами
забезпечення та видами діяльності)”, Навчально-
наукового інституту публічного управління та
державної служби Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0009-0001-0043-7494>

PROBLEMS OF OPPOSING DISINFORMATION PHENOMENA IN THE NATIONAL INFORMATION SPACE

The study is focused on the problem of opposing disinformation phenomena and processes in the modern era. Disinformation is considered as deliberate false information that threatens democratic foundations and public order. Particular attention is paid to the impact of disinformation phenomena on political and social processes, including demographic changes, national health, economic impact, and national security. The results suggest a comprehensive approach to countering disinformation, including monitoring, legal measures, increasing media literacy of the population, and creating credible content to fill the information space. As a conclusion, it is emphasized that an educated nation is a key factor in effective countermeasures against information and psychological actions and disinformation manifestations.

Як показує досвід, сучасний світ, з його стрімким розвитком технологій, окрім отримання явно позитивних результатів – ставить перед людством ряд особливих викликів. Безспірно, саме інформація в 21 столітті виступає чи не найголовнішим ресурсом, який впливає майже на всі сфери життя людини і суспільства, є основою та інструментом сучасного розвитку; сфер освіти і комунікацій; засобом виразу творчості та ідентичності; процесів прийняття будь-яких рішень.

Однак, слід звернути увагу на те, що розширення у світовому інформаційному просторі каналів та джерел доступу до інформресурсів та не достатньо розвинена система моніторингу і контролю великих обсягів інформаційних потоків перетворюють інформацію на потенційну зброю, яка може зашкодити як безпеці окремої особистості так і стати загрозою національного або світового масштабу.

© Лисов Д. О., Костенко О. Я., 2023

Антагоністом безпечного та продуктивного перебування в інформаційному просторі виступає саме дезінформація.

Дезінформація – (від дез... та інформація) – спотворена, свідомо неправдива, провокаційно-тенденційна інформація, поширена як правдива з метою введення в оману громадськості, політичних опонентів, конкурентів тощо. Дезінформацію також називають сам процес поширення у ЗМІ чи у ін. спосіб викривлених або свідомо неправдивих відомостей [3].

Дезінформація, як певне викривлення реальності, порушує нормальний план демократичних процесів в суспільстві (вибори, громадські акції тощо), впливає на політичні погляди та волевиявлення, роз'єднує суспільство та розпалює різного роду конфлікти, підриває довіру до політичного та військового керівництва країни. Особливу небезпеку нашій державі зазначене явище представляє в часи збройної агресії росії у вигляді повномасштабного вторгнення в Україну поєднаного із гібридними видами ведення війни.

Велика кількість сучасних технологій та засобів дозволяють за допомогою штучного інтелекту створити аудіо або відеоматеріали, записати звернення високопосадовців до народу з компрометуючим змістом (так звані діпфейки), а необмежені джерела розповсюдження інформації дозволяють донести її до кінцевого споживача. Задачами різного роду інформаційних та/або інформаційно-психологічних акцій, інструментом яких є дезінформація можуть бути: вплив на емоційний стан, виклик страху, гніву, паніки тощо, дезорієнтація об'єкта впливу або його хибно-цільове спрямування. Результати даного процесу, поміж іншого, мають негативний вплив на демографічну ситуацію в країні. Крім безпосередньої збройної агресії з боку РФ, саме дезінформаційні кампанії, чисельні інформаційні акції про: “масовані ракетні удари”, велику вірогідність застосування ворогом ядерної зброї, загрозу підриву атомної електростанції тощо, змусили близько 5,85 млн. громадян шукати прихистку за кордоном [1]. В свою чергу зазначені демографічні зміни своєю прямою залежністю підривають економічний потенціал країни, знижуючи рівень ВВП. Населення й економіка – це дві ключові складові людського суспільства, саме існування яких є взаємообумовленим. З одного боку, демографічні процеси впливають на соціально-економічний розвиток, а з іншого, рівень життя та якість населення формують ту чи іншу демографічну ситуацію [2].

Окрім впливу на політичне та соціальне життя, дезінформація також може загрожувати і фізичному здоров'ю нації. Прикладом цього є розповсюдження під час пандемії COVID-19 за допомогою соціальних мереж та інших каналів – інформації про непідтверджені засоби та методи боротьби з цим вірусом, про небезпеку яку несе щеплення, рекомендації псевдо-експертів тощо. Вплив зазначеної інформації на свідомість осіб посилювався шляхом маскування такої інформації під офіційну “обгортку” різними способами (посилання на авторитети, неіснуючі дослідження і факти, вигадані офіційні повідомлення), що в свою чергу також є дезінформаційним процесом. В даному випадку неправдива інформація підтверджувалась неправдивими аргументами, які мало хто волів і знав як їх перевірити. Для боротьби з цією дезінформацією, як показав досвід, міжнародним організаціям, державним та місцевим владам доводилось витратити багато ресурсів.

Однією з основних причин такого значного впливу дезінформації та інформаційно-психологічних акцій на людину є недостатній рівень медіаграмотності та низький рівень критичного мислення.

З огляду на вищевикладене, ефективна протидія дезінформаційним явищам можлива за умови комплексного та багатогранного підходу, який повинен включати:

1. Моніторинг та аналіз – посилення державних органів та громадських організацій, робота яких направлена на боротьбу з дезінформацією (Центр протидії дезінформації при РНБО, Центр стратегічних комунікацій, Національна Рада України з питань телебачення і радіомовлення, і тд.)[6];

2. Правові та регуляторні заходи – необхідно проводити заходи щодо обмеження доступу та блокування джерел, які поширюють дезінформацію (за умов дотримання Конституції України та статті 10 європейської конвенції з прав людини [4]). Підвищення відповідальності серед ЗМІ щодо поширення дезінформації (відчутні штрафні санкції, перегляд стану ліцензування). Так як більшість українців отримують новини з соціальних мереж (Facebook, YouTube, Instagram, Twitter, Telegram, та інші), існує об'єктивна потреба у відкритті локальних центрів підтримки та обслуговування зазначених соціальних мереж в українському регіоні, - безпосередньо в Україні, що дозволить підвищити якість боротьби з дезінформацією і оперативно реагувати на інформаційно-психологічні акції, операції та кампанії;

3. Підвищення медіаграмотності – основна задача для підвищення рівня критичного мислення та забезпечення безпеки громадян в інформаційному просторі. Цьому можуть сприяти додаткові предмети в закладах загальної середньої, професійної і вищої освіти, та освітні проекти спрямовані на конкретну цільову аудиторію; обов'язкові курси та тренінги для вчителів, викладачів і державних службовців тощо; соціальні програми з безкоштовними курсами та тренінгами для всіх бажуючих;

4. Наповнення контентом інформаційного простору – спростування дезінформації вимагає набагато більше часу та ресурсів, ніж цього вимагає його (спростування) створення. Аналіз динаміки процесів сучасного інформаційного простору показує, що поки спростовується одна дезінформаційна акція або кампанія, в цей час - вже запускаються десятки інших. За таких умов постає логічне питання у необхідності витрат часу та засобів на спростування. Як показує практика, спростування безумовно потрібне, особливо коли зазначені кампанії направлені на повалення конституційного ладу в державі, спрямовані проти її суверенітету, територіальної цілісності та незалежності, дискредитують її як суб'єкта міжнародних відносин, направлені проти вищого політичного та військового керівництва або несуть небезпеку здоров'ю та життю громадян. Проте, з метою ефективної організації процесу контролю за інформаційним простором, постає необхідність у його заповненні достовірним, корисним та одночасно цікавим контентом, який буде виконувати функцію "природнього" витіснення протилежного, та забезпечувати захист простору від дезінформації. З цією метою необхідно впроваджувати державні та громадські механізми підтримки вітчизняних контентмейкерів, артистів, режисерів та інших представників творчих професій. Головне в цьому процесі до-

тримуватись принципів демократії, свободи і суспільного договору, не перетворюючи задум на пропагандистську машину.

Проаналізувавши викладене, можна зробити наступний висновок. Запорука сильної країни – освічена нація. Тому для досягнення успіху у дослідженій сфері, окрім покращення прямих механізмів боротьби з дезінформаційними явищами, пріоритетами державної політики повинні стати галузі освіти і мистецтва, та питання розвитку критичного мислення і медіаграмотності населення.

Список використаних джерел:

1. Operational data portal UNHCR (Агентство ООН у справах біженців) URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 07.11.2023).
2. Аксьонова І.В. Статистичний аналіз впливу демографічних процесів на економічний розвиток України. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/binf_2012_6_25.pdf (дата звернення: 27.11.2023).
3. Дезінформація / В. П. Капелюшний // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-21273> (дата звернення: 27.11.2023).
4. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_UKR (дата звернення: 27.11.2023).
5. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua> (дата звернення: 07.11.2023).
6. Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://spravdi.gov.ua/pro-nas/> (дата звернення: 27.11.2023).
7. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua/documents/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d1%86%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%80/> (дата звернення: 07.11.2023).